

SERÉDI BÍBOROS MINT JOGTUDÓS

Ebben az évben ünnepeljük az Egyházi Törvénykönyv hatálybalépésének 40. évfordulóját. Ha meggondoljuk, hogy IX. Gergely óta (1234. szept. 5. *Rex pacificus* bulla) 700, V. Kelemen pápa óta pedig (1317. okt. 25. *Quoniam nulla iuris* bulla) 600 éve nem jelent meg egyházi törvénykönyv, akkor alig tudjuk eléggé felbecsülni ennek értékét és jelentőségét.

A nagy mű megindítását a Gondviselés Szent X. Piusnak tartotta fenn. A szent pápának nagy egyházmegújító munkájához nemcsak a római Curia reformjára, hanem az egyházi fegyelem megszilárdítására is nagy szüksége volt. De nincsen fegyelem szilárd és biztos jogrend nélkül. Elengedhetetlennek mutatkozott tehát a több évszázados hatalmas jogi anyagból józan kritikával, de újítástól nem félt lelkiülettel egy rövid, áttekinthető, rendszeres Törvénykönyvet szerkeszteni. Elhatározását 1904. március 19-én *Arduum sane munus* kezdetű motu proprio-ja adta a világ tudomására. Több kanonista, nem kisebb például, mint Scherer, a bécsi egyetem híres kánonjogásza, szkeptikusan nyilatkozott a kodifikáció lehetőségéről. A nagy mű mégis megindult. A pápa e célból külön bíborosi bizottságot szervezett, melynek titkárává Gasparri Péter cesareai érseket, a későbbi bíboros államtitkárt nevezte ki. Kiváló jogász-elméje és szervező ereje predestinálta őt e feladatra. Ő volt mindvégig a kodifikáció lelke és motorja.

A törvénykönyv szerkesztő, ún. konzultori testületének egyetlen magyar tagja volt csupán, aki azonban messze kiemelkedett a többi konzultor közül s neve közismertté vált az egész tudományos világban: Serédi Jusztinián.

Serédi első római tartózkodása (1908–17)

A kodifikáció minden szála Gasparri bíboros kezébe futott össze. Mellette a közvetlen konzultori teendőket Pierre Bastien belga bencés jogász professzor látta el. Neki lett volna a feladata, hogy az új kánonokat a megfelelő jogtörténeti háttérrel, nevezetesen a jogforrásokkal lássa el. Az eleven belga bencést, aki egyébként kiváló tudós és diplomata volt, a Szentszék több kényes ügygel bízta meg. Nem volt túlságosan inyére a kifelé nem mutatós, idegörlő munka. Észrevette ezt Gasparri is, mivel a munka nem haladt úgy előre, mint kellett volna. Ezért tapintatosan iparkodott megválni tőle. Arra kérte, hogy egy fiatal, munkabíró bencés szerzetest ajánljon neki, aki a nehéz munkában állandóan segítené, mellette dolgozhatna. Bastien fiatal rendtársát és növendékét, az éppen újmisési magyar Serédi Jusztiniánt ajánlotta erre a tisztre, aki ekkor már a főbb világnyelveket is elsajátította (olasz, német, angol, francia, spanyol).

Mi volt tulajdonképpen Serédi szerepe? A régi jog mérhetően tengeréből, a csaknem kétezeréves anyagból kellett az új egyházi törvénykönyvet megalkotni. Az Egyház hagyománytisztelő álláspontjából következőleg minden rendelkezésnél pontosan feltüntette a régi, ősi jogforrásokat is, melyeket az új kánonok szerkesztésénél felhasználott. És pontosan ez volt Serédi szinte emberfeletti munkája. Minden újszülött kánonhoz ki kellett keresni a több évszázados anyagból azokat a helyeket, melyekből az új jogszabály kiszakadt, vagy amelyek a törvény értelmezésénél szerepet játszottak. Minthogy kezdetben a kánonok szövege állandóan fluktuált, s folytonos változtatásokon ment keresztül, minden új kánon felvétele, vagy a régi törlése, vagy a már elfogadott módosítása az újabb források kikeresését, vagy törlését, illetve módosítását tette szükségessé. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy a konzultori testületben senki sem akadt, aki annyira belelátott volna a kodifikáció teljes munkájába és úgy ismerté volna annak minden csínját-binját, mint éppen Serédi. Minden kánon óhozzá került Gasparritól átnézés és megfelelő jogforrás csatolása végett. Gasparri állandóan kapcsolatban állott Serédivel, amint ezt az utóbbi hagyatékából ránkmaradt néhány Gasparri-levélből is kiviláglik.

E hatalmas munka a világháború szörnyűségei miatt csaknem megszakadt. Észrevette ezt Gasparri kardinális is. Mielőtt az olaszok a központi hatalmaknak 1915-ben megüzenték volna a háborút, Gasparri XV. Benedek pápa parancsára megjelent az Aventinón a bencés monostorban és közölte Serédivel, hogy azonnal csomagoljon, de úgy, hogy huzamosabb ideig lesz távol lakásától. Gasparri legbensőbb munkatársát, aki ekkor mindössze 31 éves volt, saját koscsiján vitte be a Vatikánba, hogy ott a megkezdett kodifikáló munkán tovább dolgozhasson, ellenkező esetben ugyanis attól kellett tartani, hogy az olaszok a magyar Serédit, mint ellenséges állam polgárát internálják s így pótolhatatlan munkatársát elveszítené. Ettől kezdve Serédi kerekén 3 évig, egészen a Codex kihirdetéséig a Vatikánban lakott Gasparri bíboros államtitkár személyes vendégként. E három év alatt nem történt egy lépés sem a nagy műben, amit Gasparri Serédivel napról napra, sokszor az éjszakába nyúló hosszú tárgyalásokon meg ne vitatott volna. Ugyancsak naponkint találkozik a pápával, XV. Benedekkel, aki nagy megértéssel viseltetett a fiatal bencés tudós vatikáni fogságával kapcsolatban.

Hogy a vatikáni tartózkodás alatt minden tervezet Serédi kezén ment keresztül, azt ékesen bizonyítja a Codex Iuris Canonici „Schema” nyomtatott példánya, melyet Serédi iratai közt találtam Pannonhalmán. Ebben a kánonok száma 2438. Sok benne a törlés, javítás, különösen a perjogi részben. Serédi kék ceruzával az összes kánonokat a javítás kapcsán átszámozta, s így született meg a végleges 2414 kánon.

A források összegyűjtését, illetve a munka befejezését Gasparri állandóan sürgette és azt akarta, hogy Serédi vegyen maga mellé segítséget. Ő azonban ettől elállt, egyrészt azért, mert ad-

dig, míg mást a módszerbe bevezet, maga megcsinálja, másrészt nem tudja megbízni igazán senkiben sem. Így hát e munkát kezdettől fogva maga végezte és fejezte is be.

Ennek óriási aránya a források pusztá felsorolásából is kitűnik. Az egyházi törvénykönyv 2414 kánonja közül összesen 854 kánon nem rendelkezik forrásokkal, vagyis teljesen új. Mégpedig az I. könyvben (általános rész) 32, a II. könyvben (szeniélyi jog) 245, a III. könyvben (dologi jog) 182, a IV. könyvben (perjog) 336 és az V. könyvben (büntető jog) 59 kánon nem hivatkozik régi jogforrásokra. A Codex többi 1560 kánonja mind régi jogforrásokra hivatkozik. A hivatkozott jogforrások száma összesen: tizezeröttszáz, mely a következőképpen oszlik meg:

A régi Corpus Iuris Canonici-ra 3304 forrás utal, az egyetemes zsinatokra 293, a római pápák rendelkezései, törvényei (konstitúciók, enciklikák, stb.) közül 704 szerepel, a Római Curia (bíborosi kongregációk, bíróságok, hivatalok) összesen 5751 forrással, a liturgikus könyvek pedig 454 forrást szolgáltattak a Codex számára.

Egy-egy jogforrás több kánon alapjául is szolgált, vagyis egy-egy jogforrásra többször is történik hivatkozás: az új Codexben az említett jogforrásokra összesen kerekén 26.000-szer. Már maga a szám is megdöbbentő. Tessék elképzelni ugyanennyi cédulát, mert minden forrásidézet külön-külön cédulán kellett feltüntetni! Micsoda munka kellett ezek felkutatásához és összeírásához!

Csak úgy tudott megbirkózni egyedül ily hatalmas feladattal, hogy rendszeresen dolgozott, a végzett munkáról minden nap munkanaplót vezetett, pontosan feltüntette, hogy naponként hány forrást kutatott fel és jegyzett le. A hatalmas latin kéziratban egyetlen magyar nyelvű feljegyzést találtam, mely éppen az utolsó év munkamenetét és tempóját rögzíti le az utókor számára:

„1916. július 17-től 1916 november 21-ig cédulákat irtam (4 hónap), 6 nap cédulákat osztályoztam. 1916 december 1-től 1917 június 29-ig (7 hónap) a források összehasonlítása az 1916. évi Codex kiadással, 6 napig cédulák osztályozása. 1917. július 4-től 1917. augusztus 7-ig összehasonlítás a végleges szöveggel. — 1917. augusztus 9-től 1917. október 20-ig sajtó alá rendezés.“

Annyi kiváló jogász 13 évi fáradságos munkája nyomán elkészült a nagy mű. X. Pius pápa már nem érthette meg. XV. Benedek 1917 pünkösdjén (május 27) a *Providentissima Mater Ecclesia* kezdetű bulvával hirdette ki az új modern Egyházi Törvénykönyvet, mely a következő év (1918) pünkösdjén (május 19) lépett hatályba. A törvénykönyv tényleges kihirdetése, illetve közzététele 1917 június 28-án történt, mikor az Egyház hivatalos közlönyében, az *Acta Apostolicae Sedis*ben megjelent. A jogforrásokkal ellátott, vagyis jegyzetes kiadás 1917 október végén látott napvilágot.

Az egyházi törvénykönyv teljes címe: *Codex iuris canonici praefatione, fontium annotatione et indice Analytico-Alphabetico ab Emo Petrus Card. Gasparri auctus.*

A bevezetés és forrásutalás teljesen Serédi műve, tárgymutatója pedig P. Ojetti S. J., a római híres Gergely-egyetem kánonjogász professzorának munkája, aki Serédin kívül szintén Gasparri mellett dolgozott, mint a codificatio titkára.

Amikor Serédi e századokra szóló nagy művet a háború kellős közepén, 1917-ben befejezte, mindössze 33 éves volt. A honvágy gyötörte s pápai diplomata útlevéllal hazajött szülőhazájába, hogy megpihenjen. De itthon sem pihent. A nagy tudós, aki mögött ekkor már életmű állott, szerényen beállt a névtelen bencések közé, beteg plébánosokat helyettesítgetett, majd Esztergom-Táborban katonai lelkész lett s a legsúlyosabb ragály idején is hűségesen helytállt. Főleg az olasz hadifoglyoknak volt nagy szolgálatára. A háború befejezésével a megkezdett mű ismét Rómába szólította.

Második római tartózkodása (1920–1927)

Alighogy befejeződött a második világháború, Serédi 1920-ban Rómába siet, hogy megkezdett jogi munkáját tovább folytassa. Erről a hét évi időszakról részletesen értesít ő maga leveleiben, melyeket itthoni barátaihoz, rendtársaihoz intézett. Dr. Balogh Albin OSB. Szíves engedelmével, aki állandó és meghitt levelezésben állott Serédivel, néhány levélrészletet e cikk során közlök.

A második római tartózkodás szintén a túlszűfolt munka jében telt el: legalább tíz munkakört kellett ellátnia.

1. Bencés szerzetes — a római monostorban. A közös élet és a beuroni liturgikus körusszolgálat reggel és este sok időt vesz el a tudományos munkától. Ottani lakóktól tudjuk, hogy a korai és nem kis kötelezettségnek Serédi jó szívvel iparkodott mindig eleget tenni.

2. Csakhamar a római bencés egyetemnek lesz kánonjogi professzora. E munkakör: az előadások megtartása, disszertációk felülbírálata és a szigorlatok szintén lekötötték.

3. A pápai Levéltárosképző Főiskola tanára. Hogy ez a hivatal mennyi munkát adott, maga panasolja egyik levelében.

„A pápai Levéltárosképző Főiskola sok dolgot ad az idén, mert rettentő sok adatot kell összeszednem minden előadásra. Igazán nem bannám, ha már egyszer átdolgoztam volna magam az anyagon. Előadásaim olasz nyelven folynak. Eddig kb. 100 állandó hallgató van. Mikor február 2-án ezt Öszentségének elmondtam (ugyanis nagyon érdeklődött az iskola iránt), azt mondta, hogy ap. áldását adja mindazon hallgatókra, akik kitartanak. En persze úgy közöltem a hallgatókkal áldását, hogy hozzátettem: Reméljük, hogy mindannyian részesülnek benne! (Róma, 1924. II. 10.).

4. A Szentszék mellett a vatikáni magyar követség kánonjogi tanácsosa. A Monarchia megszűnése után Magyarország különálló követséget állít fel Rómában. Serédi kinevezése volt e hivatalra a legkézenfekvőbb. Hozzáértésével, jó kedélyével és kiváló jogászai képességével nagyban hozzájárult a római magyar követség hírnevének megalapozásához. Egyetlen követség volt Rómában a magyar — mint Gasparri kijelentette, — mely nem követett el jogi hibákat. Nyilván ez is Serédi érdeme. Mint követségi embernek, többek között feladata volt a Rómába érkező hivatalos magyar zarándoklatok előkészítése, az odaérkező világi és egyházi vezetők kalauzolása, estélyeken és fogadásokon való részvétel. Ez szintén sok idejét vette igénybe. Ki is fakad egyik levelében:

„Eddig igazán nem jutottam íráshoz, most is csak „in hamaritudine“ írok, mert rettenetesen el voltam és vagyok foglalva. Főapát úrral idejövöt egy szabad pillanatom nem volt 17 napig. Aztán meg nyomban jött a Szmrecsányi-féle zarándoklat. Ez is 8 napot jelentett... Ha a zarándoklatokkal és előklözések látogatásával csak az audienciák, különféle engedélyek, stb. kieszközlése járna, még csak tűrhető volna. De a sok ostoba látogatás, még ostobább teára és ebédre meghívás, stb. stb., amelyből nem vonhatom ki magamat, nagyon kellemetlen, mert puszta idővesztés. De hát már ennek így kell lennie. Még az a megnyugtató, hogy minden zarándoklatunk nagyon jól sikerült, úgy, hogy követségünket nem hánytorgathatja senki“ (Róma, 1927. XII. 28).

5. Procurator generális. A bencés rend magyarországi Kongregációjának hivatalos római ügyvivője. Ismeretes, hogy a Szentszék

az ügyintézésnél nem szereti a közvetlen levelezést. A magyar bencés rend és annak minden egyes tagja ügyes-bajos dolgait a Szent-székkal és annak hatóságaival a Procurator generalis útján intézi. Ő fogalmazza meg a felterjesztést és személyesen viszi el az illetékes szentszéki fórumokhoz. A vonatkozó választ szintén ő küldi el postán. Vagyis így a szorosan vett írásbeliség mellett a szóbeli információ lehetősége is fennforog.

6. A magyar püspöki kar szentszéki ügyvivője (*procurator, agens*). Amit fentebb a bencés rendről mondtunk, ugyanaz áll erre az esetre is. A magyar püspökök a Szent-székkal kapcsolatos minden hivatalos beadványukat (egyházi és világi személyek pápai kitüntetése, a házassági és egyéb szentségek körébe vonatkozó felmentések, különleges fakultások és felhatalmazások megszerzése, a püspökök minden egyéb személyes ügyeinek intézése, a püspöki hivatalok részére könyvek, folyóiratok beszerzése, stb.) mind az ügyvivő útján történik, aki évenként minden püspöknek az agencia kiadásairól elszámolni tartozik. — A püspökök örültek, hogy a Szent-széknél *grata persona* és egyébként jogilag képzett és kiváló férfiú lehetett ügyvivőjük.

7. Általános és ingyenes római kalauz. Ha egy magyar ember Rómában megfordult, legyen az egyházi, vagy világi személy, természetesen vette, hogy Serédihez menjen a legválogatottabb problémáival (lakásügy, pápai kihallgatás, Róma nevezetességeinek ismerete, emléktárgyak beszerzése, stb. stb.). Serédi mindenkinek oly készséggel állt szolgálatára, mintha egyéb dolga sem lett volna. De mennyi drága időt rabolt ez el egyéb fontosabb munkájából!

8. A Világegyház jogi levelezője. Az Egyház legkülönbözőbb részeiből, az Újvilágból és Óvilágból egyaránt bíborosok, érsekek, püspökök, szerzetes előljárók a legnehezebb jogi problémákkal keresik fel. Jogi levelezése kitenne egy vasok kötetet. Minden jogi problémára kimerítő, alapos és határozott választ adott: hivatkozva a jogforrásokra és kánonokra.

9. A római Curia jogtanácsosa. A törvényelőkészítés munkája az Egyházban az egyes bíborosi Kongregációkra tartozik, melyek a súlyos munkában szakértőket vesznek igénybe. Az egyes kongregációk mellett működő teológus és kánonjogász szerzeteseket és világi papokat kuriai szaknyelven *consultoroknak* nevezik. Ezeket a pápa személyesen nevezi ki.

XV. Benedek pápa 1917. szeptember 15-én *Cum iuris canonici* kezdetű motu proprio-jával az Egyházi Törvénykönyv hiteles magyarozatára külön bíborosokból álló szakbizottságot állított fel, mely a vitás kérdések eldöntésénél szintén konzultorok véleményét hallgatja meg. Serédit már a huszas évek elején a Codex-magyarozó bizottság tagjai között látjuk. Számos nehéz, vitás kérdésben adott szakvéleményt, melyet a bíborosi bizottság mindannyiszor elfogadott. Alig volt ugyanis a kánonjogászok közt olyan, aki a Codex szellemét és betűjét nála jobban ismerte volna, hiszen minden egyes kánont már megszületésénél látott.

A pápa 1925-ben a világi papok és hívek fegyelmi kérdéseivel foglalkozó ún. Zsinati Szent Kongregáció consultorává nevezte ki Serédit. Első magyar ember, aki ilyen kitüntetést kapott. Ez a Kongregáció halmozta el a legtöbb és legnehezebb munkával. Mint-hogy a Kongregáció két konzultor véleményét hallgatja meg, ellenfele legtöbbször a római Gergely egyetem kiváló jezsuita jogásza, Felix Capello volt.

10. Jogforráskiadó. — Az Egyházi Törvénykönyv jogforrásokkal ellátott, vagyis jegyzetes kiadása 1917 októberében jelent meg. Teljesen Serédi munkája. A kiadás utalás formájában a lábjegyzetben összesen 10.500 forrást jelez, amelyekre huszonhatezerszer hivatkozik. A kodifikáló bizottság Serédi javaslatára elhatározta, hogy a nehezebben hozzáférhető jogforrások szövegét egészében, vagy részben gyűjteményes kiadásban közzéteszi. Ez a kemény feladat természetesen csak Serédire várhatott. Most már a jogforrások, vagyis régi törvények szövegét kellett kikeresni a levéltárakból, különböző zsinati gyűjteményekből, pápai bulláriumokból, a római kuria közigazgatási, igazságszolgáltatási szerveinek döntvényeiből. A régi jognak sokszáz, részben megközelíthetetlen kötetekben porladó beláthatatlan anyagából kellett modern gyűjteményt összeállítani, melynek címe: *Codicis Iuris Canonici Fontes*, — magyarul: A kánonjogi törvénykönyv forrásai.

A forráskiadások kéziratái a pannonhalmi levéltárban vannak. Megdöbbentő, hogy ezeket Serédi mind szinte kizárólag kézírással írta le, egyedül, megszokott kalligrafikus írásával. Mennyi fizikai idő és kimondhatatlan türelem kellett 6464 régi törvény lemásolásához! Ime egy levél-részlet erről:

„Az V. kötet anyagához a levéltári munkát ma egy hete, hála Isten, befejeztem. Teljes öt hónapon keresztül, az ünnepek kivételével, minden nap a levéltárban dolgoztam. Októberben napi 8—9 órát töltöttem ott. Most már szobámban folytathatom a munkát, melyből 730 oldal együtt van. Még kb. 400 oldal hiányzik. Ha ez is meglesz, akkor aztán nekiesünk a nyomtatásnak.“ (Róma, 1927. febr. 25.)

Római tartózkodása idején a források közül mindössze az I.—IV. kötet jelenhetett meg nyomtatásban.

(Folytatjuk)